
**ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ
W BYDGOSZCZY
STUDIA PEDAGOGICZNE z. 23
Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna 1994 (8)**

ELŻBIETA SZEFLER
WSP w Bydgoszczy

LEKTURY SZKOLNE KLAS I - III W OPINIACH NAUCZYCIELI

1. Wstęp

Zakładając, że dziecko będzie w przyszłości odbiorcą różnorodnych utworów literackich, należy stworzyć mu określone warunki do zdobywania doświadczenia literackiego. Warunki owe, to:

- dobór lektur uwzględniających zainteresowania dzieci (ciekawa akcja, wyraźnie zarysowana sylwetka bohatera, wartości emocjonalne, humor, obrazy z życia dzieci i przyrody)¹,
- konieczność zetknięcia ucznia z utworami prozatorskimi i poetyckimi, utworami klasyków i autorów współczesnych, utworami realistycznymi i fantastycznymi,
- różnorodność stosowanych metod opracowywania tekstów, w tym odwoływanie się do różnych środków ekspresji²,
- integracja spontanicznych przeżyć z procesem celowo organizowanego, analityczno-refleksyjnego poznania³,
- taka organizacja szkolnej edukacji literackiej, aby wychować rozwiniętych,

inteligentnych czytelników literatury pięknej o rozbudzonych zainteresowaniach⁴.

Przyjmując, iż szkoła zajmuje ważne miejsce w edukacji literackiej i w dużym stopniu decyduje, czy domowe (pozaszkolne) lektury przynoszą dziecku pożytek i kształtują pożądane postawy czytelnicze⁵, uznano za istotne prześledzenie sposobów wyboru lektur szkolnych przez nauczycieli klas I - III w celu opracowania ich na lekcjach.

2. Założenia badawcze

Badaniom poddano niewielką próbę badawczą młodych nauczycieli klas I - III studiujących zaocznie na studiach 3-letnich (uzupełniających po Studium Nauczycielskim) na kierunku: nauczanie początkowe.

Ankieta skierowana do studentów miała na celu zdobycie informacji na temat:

- znajomości przez młodych nauczycieli lektur klas I-III,
- doboru lektur według metody czytania⁶,
- wyboru książek ze spisu lektur do pracy dydaktycznej na lekcjach,
- ulubionych przez nauczycieli lektur klas niższych,
- odrzucanych przez nauczycieli tytułów książek ze spisu lektur klas I - III,
- oceny trafności doboru lektur dla poszczególnych poziomów klas (I, II lub III),
- oceny przez nauczycieli spisów lektur szkolnych dla klas I - III w aspekcie ich zróżnicowania tematycznego, gatunkowego, autorskiego,
- postulatów nauczycieli dotyczących modyfikacji zakresu lektur w klasach niższych.

Ankietowani nauczyciele zobowiązani byli wypełnić następujący kwestionariusz:

Kwestionariusz ankiety dotyczącej oceny lektur szkolnych przez nauczycieli uczących w klasach I - III

1. Których lektur szkolnych przeznaczonych dla klas I - III Pani nie zna? Proszę wymienić tytuły:
  - a) dla kl. I .....
  - b) dla kl. II .....
  - c) dla kl. III .....
2. Które z lektur na ogół czytam dzieciom głośno na lekcji? Proszę podać tytuły:
  - a) w kl. I .....
  - b) w kl. II .....

- c) w kl. III .....
3. Które z lektur najczęściej uczniowie czytają pod moim kierunkiem?
Proszę podać tytuły:
- a) w kl. I .....
- b) w kl. II .....
- c) w kl. III .....
4. Które z lektur najczęściej wybieram do samodzielnego czytania przez dzieci?
Proszę podać tytuły:
- a) w kl. I .....
- b) w kl. II .....
- c) w kl. III .....
5. Które z lektur szkolnych lubię i dlaczego?
- a) dla kl. I .....
- b) dla kl. II .....
- c) dla kl. III .....
6. Których lektur szkolnych nie lubię i dlaczego?
- a) dla kl. I .....
- b) dla kl. II .....
- c) dla kl. III .....
7. Które z lektur skreśliłabym ze spisu lektur?
- a) dla kl. I .....
- b) dla kl. II .....
- c) dla kl. III .....
8. Które z lektur przeniosłabym do starszej lub młodszej klasy?
9. Czy mój stosunek osobisty do danej lektury ma wpływ na decyzję o opracowywaniu jej z danym zespołem uczniów (kl. I, II, III)?
.....
10. Jakie czynniki powodują wybór przeze mnie lektur szkolnych spośród wielu podanych w spisie (w programie nauczania)?
11. Co sędzę o doborze lektur szkolnych w sensie ich zróżnicowania autorskiego, gatunkowego, tematycznego?
- a) w stosunku do kl. I .....
- b) w stosunku do kl. II .....
- c) w stosunku do kl. III .....
12. Czy istnieją jakieś znane mi książki dla dzieci, które chciałabym włączyć do spisu lektur?
- a) klasy I .....
- b) klasy II .....

c) klasy III . . . . .

Proszę podać nazwiska autorów tych książek i ich tytuły oraz wyjaśnić swoje wybory.

Odpowiedzi udzielone przez młodych stażem zawodowym nauczycieli klas I - III pozwoliły na rozwiązanie postawionych problemów.

3. Deklaratywna znajomość lektur klas I - III przez nauczycieli

Badani studenci pracowali w szkole przeciętnie 3 - 6 lat. Większość z nich nie zna tylko pojedynczych lektur szkolnych. Z jednej strony jest to fakt budzący zadowolenie, bowiem nauczyciele ci krótko pracują, a w ciągu roku szkolnego zobowiązani są do opracowania tylko kilku lektur. Z drugiej strony sędzę, iż program literatury dla dzieci - przedmiotu realizowanego w zakładach kształcenia nauczycieli - powinien przewidywać rozliczenie każdego studenta nie tylko ze znajomości wszystkich lektur w aspekcie znajomości treści, ale także wiedzy o utworze. Lektury szkolne klas niższych winny się w związku z powyższym stać przedmiotem szczegółowych analiz zarówno na wykładach (dokonywanie syntez), jak i na zajęciach ćwiczeniowych (analizy). Bez tych podstaw nie można uczyć studentów metodyki pracy z tekstem literackim.

Najwięcej osób nie znało baśni literackiej M. Krüger *Karolcia* (lektura kl. II) oraz zbioru wierszy J. Ratajczaka *Ziarenka maku* (lektura kl. III). Niektórzy motywowali ten fakt następująco: "Nie znam lektur klasy III, bo tam jeszcze nie uczyłam". Uważam, że lektury szkolnej nie można poznawać na kilka dni przed dziećmi (lub równocześnie z nimi). Jedynie znając wszystkie lektury ze spisu dla danej klasy można dokonać ich właściwej selekcji i odpowiedniego doboru na dany rok szkolny dla określonego zespołu uczniowskiego.

Najwięcej wymieniono lektur obowiązujących w klasie I, a najmniej w klasie II i III. Częściej w wypowiedziach studentów pojawiały się zbiory wierszy oraz zbiory baśni jako książki, których nie znają, niż inne lektury. Być może wyniki badań dotyczących własnych upodobań nauczycieli podczas podejmowania decyzji o wyborze lektur do opracowania wyjaśnia częściowo, dlaczego niektórych książek młodzi nauczyciele nie znają. Trzeba również zdać sobie sprawę z tego, iż przy badaniu deklaratywnej znajomości lektur nauczyciele mogli nie wyróżnić wszystkich tytułów im obcych. Ponadto w przyjętym tu pojęciu znajomości lektury rozumiem zapoznanie z treścią, a przecież należy także zbadać rozumienie utworu przez nauczycieli.

4. Czytanie lektur szkolnych klas I - III przez nauczyciela, pod jego kierunkiem oraz samodzielnie przez uczniów

Ze względu na zróżnicowane formy zapoznawania uczniów klas I - III z lekturami (według metody czytania), sformułowano do badanych nauczycieli pytania o najczęściej czytane uczniom poszczególnych klas lektury: przez nauczyciela, pod jego kierunkiem, a także samodzielnie przez uczniów. Okazało się, iż nauczyciele klas I najczęściej czytają dzieciom na lekcjach lekturę M. Jaworzakowej *Jacek, Wacek i Pankracek*. Dominującą lekturą czytaną drugoklasistom była *Karolcia* M. Krüger. W przypadku lektur dla klasy III nie wyodrębniłam lektury o wysokiej randze. Dość często nauczyciele czytali głośno *Dzieci z Bullerbyn* A. Lindgren oraz *Oto jest Kasia* M. Jaworzakowej.

W zasadzie wszystkie opracowania są opowiadaniem o charakterze społeczno-obyczajowym. Wyjątek stanowi baśń literacka *Karolcia*, która zgodnie z określonym gatunkiem także zawiera elementy opowiadania społeczno-obyczajowego. Uważam, iż w odniesieniu do klasy I wybór jest prawidłowy. Tematyka lektury wiąże się bowiem z pierwszymi dniami pobytu dzieci w szkole, z ich codziennymi radościami i kłopotami domowymi oraz szkolnymi. Można książkę tę opracowywać już od początku roku szkolnego. W dodatku nadaje się ona do opracowania fragmentarycznego, rozplanowanego w czasie. Wpływ na to ma układ treści obejmujący rozdziały o tematyce względem siebie niezależnej. Także walory wychowawcze utworu (zachęcanie do koleżeństwa, pilności i grzeczności, prezentacja postaci o różnych cechach i kontrastowych zachowaniach) umożliwiają nauczycielowi odpowiednio zastosowanie fragmentów, w sytuacjach wynikających z potrzeb życiowych powstającego kolektywu klasowego.

Karolcia M. Krüger jest pozycją zbyt obszerną do czytania przez nauczyciela w klasie. Ponieważ jest to gatunek literacki, z którym dzieci zetknęły się po raz pierwszy, może być czytana we fragmentach pod kierunkiem nauczyciela. Pozostałą część uczniowie winni przeczytać sami w domu⁷.

Wybór dokonany przez nauczycieli w odniesieniu do lektur klasy III jest, moim zdaniem, nie w pełni słuszny. Ani szczególnie trudna treść, ani skomplikowany język książek, ani też względy emocjonalne nie przemawiają za tym, aby trzecioklasista musiał stać się słuchaczem wzorowo, głośno czytanych przez nauczyciela książek *Dzieci z Bullerbyn* i *Oto jest Kasia*. Objętość książek, a także bardzo lubiany przez dzieci i bliski im rodzaj książek - opowiadania realistyczne - wskazują na dobór trafniejszej formy pracy - czytania samodzielnego.

Książka M. Jaworzakowej *Oto jest Kasia* jest wskazywana przez ankietowanych nauczycieli również jak dominująca w czytaniu samodzielnym trzeciokla-

sistów. Jak z tego wynika, wielu nauczycieli wie, jak ją stosować. Zadania nauczycieli dotyczące formy opracowania *Dzieci z Bullerbyn* także są podzielone. Książka ta wskazana została jako jedna z trzech dominujących⁸ do czytania pod kierunkiem nauczyciela. Można ją czytać i w szkole, i w domu⁹.

Filip i jego załoga na kótkach J. Broniewskiej to książka, którą uczniowie mogą czytać pod kierunkiem nauczyciela. Studenci wybrali więc prawidłowo. Tematyka książki wymaga wyjaśnienia szeregu wyrażen, analizy ilustracji, wzbogacenia przez nauczyciela materiału poglądowego (fotografie dotyczące wybranych kwestii związanych z życiem Polaków w czasie II wojny światowej) na lekcje poświęcone tej lekturze. Opowiadanie realistyczne A. Gajdara *Czulk i Hek* także może być czytane pod kierunkiem nauczyciela, albo też samodzielnie przez uczniów. "Należy jednak przygotować dzieci do rozumienia treści, objaśniając takie wyrazy, jak: baranica, tajga, obieżyświat, stróżówka, walonki itp"¹⁰.

Zatem młodzi nauczyciele pracujący w klasach niższych mają spore kłopoty z ustaleniem kryteriów klasyfikacji lektur dla klas I-III do jednej z trzech grup form¹¹ ich opracowywania¹². Niepokoi to tym bardziej, iż można domniemać o braku przez nich znajomości (lub znajomości bardzo słabej) podstawowej literatury metodycznej z tego zakresu. W książce autorstwa K. Lenartowskiej i W. Świątek *Lektura w klasach I-III* o wszystkich tych sprawach jest mowa.

Badani nauczyciele podali też lektury dla klasy I i II przeznaczone do czytania pod kierunkiem nauczyciela oraz do czytania samodzielnego. Wyodrębniłam te tytuły, które były dominującymi w wyborach nauczycieli. Prezentuję je w tabeli 1.

Tabela 1. Lektury szkolne najczęściej opracowywane w klasach I - III

Forma pracy Klasa	Głośnie czytanie przez nauczycieli	Czytanie pod kierunkiem nauczyciela	Czytanie samodzielne
I	M. Jaworzakowa: <i>Jacek, Wacek i Pankraczek</i>	1. J. Brzechwa: <i>Brzechwa dzieciom</i>	J. Grabowski: <i>Czarna owieczka</i>
		2. M. Kownacka: <i>Plastusiuowy pamiętnik</i>	
		3. Cz. Janczarski: <i>Jak Wojtek został strażakiem</i>	
II	M. Krüger: <i>Karolcia</i>	S. Michałow. <i>Nie płacz kozołku</i>	J. Tuwim: <i>Słoń Trąbalski</i>

Forma pracy Klasa	Głośne czytanie przez nauczycieli	Czytanie pod kierunkiem nauczyciela	Czytanie samodzielne
III	1. A. Lindgren: <i>Dzieci z Bullerbyn</i>	1. J. Broniewska: <i>Filip i jego załoga na kółkach</i>	M. Jaworzakowa: <i>Oto jest Kasia</i>
	2. M. Jaworzakowa: <i>Oto jest Kasia</i>	2. A. Gajdar: <i>Czuk i Hek</i>	
		3. A. Lindgren: <i>Dzieci z Bullerbyn</i>	

Zestawienie jeszcze raz potwierdza, że badani nauczyciele słabo czytają właściwą literaturę metodyczną. Nie byli bowiem w pełni zdecydowani, jakie formy opracowania poszczególnych lektur zastosować.

Jak podają K. Lenartowska i W. Świętek "Zagadnienie interpretacji jest szczególnie ważne przy czytaniu poezji i utworów wierszowanych. W klasie I i II jest sporo książeczek lekturowych pisanych wierszem, których zrozumienie zależy od dobrej interpretacji i takie lektury powinny być czytane przez nauczyciela w klasie"¹³. Wobec tego zbiór wierszy J. Brzechwy nie powinien zostać wybrany do czytania pod kierunkiem nauczyciela w klasie I, a *Słoń Trąbalski* J. Tuwima absolutnie nie może stać się pierwszoplanową lekturą czytana samodzielnie przez drugoklasistów. Natomiast bajka S. Michałkowa *Nie płacz koziołku* nadaje się do samodzielnego czytania przez uczniów.¹⁴

5. Lektury klas I - III ulubione przez nauczycieli

Z analiz wypowiedzi nauczycieli wynika, że wśród lektur szkolnych przeznaczonych dla klas niższych najbardziej lubią oni:

- *Plastusiowy pamiętnik* M. Kownackiej (kl. I),
- *Dziecię elfów* J.Ch. Andersena (kl. II),
- *Dzieci z Bullerbyn* A. Lindgren (kl. III).

Nauczyciele nie określają natomiast lektur zdecydowanie negowanych przez siebie. Najmniejszym ich zainteresowaniem cieszą się następujące lektury:

- *Na jagody* M. Konopnickiej (kl. I),
- *Kubuś Puchatek* A.A. Milne (kl. II),
- *Filip i jego załoga na kółkach* J. Broniewskiej (kl. III).

Wybór *Plastusiowego pamiętnika* jako ulubionej książki dla dzieci studenci

uzasadniają tematyką bliską dziecku i interesująco przedstawioną. Na temat lektury Andersena *Dziecię elfów* studentka wypowiada się następująco: "(..) rozwija fantazję dzieci, kształtuje szlachetne uczucia, budzi odrazę do zła".

Motywy wyboru lektury dla klasy III *Dzieci z Bullerbyn* wykażą, stosując porównawczą analizę wypowiedzi czterech studentek.

Tabela 2. Motywy wyboru lektury A. Lindgren *Dzieci z Bullerbyn* jako ulubionej przez nauczycieli

Kategorie ankietowanych Motywy wyboru	Studenci			
	A	B	C	D
1. Bliska doświadczeniem dziecka	x			x
2. Wartości poznawcze - życie w innych krajach	x		x	x
3. Wywołująca zainteresowanie		x		x
4. Nastrój pogody, wesołości, humoru		x		
5. Tematyka, jej atrakcyjność, zróżnicowanie			x	
6. Wartość akcji			x	
7. Walory kształcące - możliwość porównania życia dzieci w Szwecji i w Polsce			x	x
8. Liczne środki wyrazu artystycznego: dialogi, komunikatywny styl, wartka akcja			x	x
9. Wartości wychowawcze - różnorodność postaw moralnych bohaterów			x	

Studentki wyróżniły 9 kategorii motywów. Oczywiście nie wszystkie jednako wszechstronnie uzasadniały swój wybór. W żadnej kategorii nie zauważyłam też pełnej jednomyślności motywacji ankietowanych nauczycielek. Jedna z nich dodatkowo motywowała "sympatię" do lektury względami osobistymi: "Ponadto lubię tę lekturę, gdyż mam możliwość wzbogacenia szeregu lekcji przez pokazanie uczniom konkretnych przedmiotów używanych w Szwecji np. z okazji świąt oraz

poszerzenia zakresu informacji zawartych w książce”.

Wcześniej wspomniano, iż niewielu ankietowanych i z niewielkim przekonaniem (liczba wyborów) wypowiada się o lekturach niezbyt lubianych. Zastrzeżenia nauczycieli budzą:

- 1) archaiczny, niezrozumiały dla dziecka język lektury *Na jagody*,
- 2) tematyka II wojny światowej, która nie powinna być uwzględniona w utworach literackich dla klasy III, jak to ma miejsce w odniesieniu do książki *Filip i jego załoga na kółkach*.

Nie motywowano natomiast braku akceptacji baśni literackiej *Kubuś Puchatek*. Odpowiedzi w tym zakresie proponowałabym poszukiwać przede wszystkim poprzez badanie odbioru utworów *Na jagody* i *Kubuś Puchatek* u dorosłego odbiorcy. Sądzę, iż nauczyciele nie rozumieją tych utworów i w związku z tym nie wiedzą, jak należy wykorzystywać je w pracy dydaktyczno-wychowawczej z uczniami młodszymi.

Brak akceptacji innych lektur związany jest z zastrzeżeniem braku dostosowania ich do poziomu odbiorców. W związku z tym nauczyciele proponują “przeniesienie” niektórych książek do klas niższych lub wyższych. A oto, co proponują w tym względzie ankietowani studenci:

- 1) przeniesienie lektur do klas niższych
  - a) do klasy 0 z klasy I
    - H. Januszewska: *Kopciuszek*,
    - Cz. Janczarski: *Jak Wojtek został strażakiem*,
    - M. Kownacka: *Kukuryku na ręczniku*,
  - 2) przeniesienie lektur do klas starszych
    - a) do klasy III z klasy II
      - H. Lofting: *Doktor Dolittle i jego zwierzęta*,
      - A.A. Milne: *Kubuś Puchatek*,
    - b) z klasy III do klasy IV lub wyższej
      - M. Makuszyński: *Awantura o Basię*.

Nauczyciele wypowiadali się również na temat książek, które - ich zdaniem - należy skreślić ze spisu lektur szkolnych. Generalnie wyodrębnili dwie pozycje: *Na jagody* M. Konopnickiej, *Ziarenka maku* J. Ratajczaka.

6. Czynniki warunkujące dobór lektur przez nauczycieli klas I - III

Większość badanych nauczycieli stwierdza, że własny stosunek do książki ma wpływ na fakt wykorzystywania jej na lekcji. Część nauczycieli akceptację

lektury przez siebie samego określa jako jeden z czynników powodujących ich wybór na lekcję. Są też tacy, którzy starają się uwzględnić opinie uczniów przy doborze lektury, albo też wybierają wtedy, gdy własna pozytywna opinia o lekturze pokrywa się dodatkowo z dodatnią oceną określonych książek przez dzieci. Tylko 20% ankietowanych określa, iż własna opinia nie ma żadnego znaczenia w podejmowaniu decyzji o wyborze lektur z obowiązującego dla danej klasy spisu.

Inne czynniki, którymi kierują się nauczyciele przy wyborze lektur to przede wszystkim:

- 1) zainteresowania i możliwości odbiorcze uczniów,
- 2) tematyka,
- 3) możliwości otrzymania książki w bibliotece szkolnej lub publicznej.

Poza tym studenci zwracają uwagę na walory wychowawcze książki, szatę graficzną, fabułę (przede wszystkim konwencję przygodową).

Nauczyciele, pytani o opinię na temat doboru lektur szkolnych w sensie ich zróżnicowania autorskiego, gatunkowego i tematycznego, w 80 % nie wnoszą żadnych zastrzeżeń do propozycji autorów programu. Duża część akceptuje utwory optymistyczne, pogodne, wesołe. Studenci podkreślają aktualność tematyki książek ze spisu lektur. Zwracają uwagę na bogactwo form i gatunków. Zaznaczają, iż większość proponowanych przez program lektur dostosowana jest do możliwości odbiorczych uczniów. Wyrażają aprobatę coraz większego zróżnicowania gatunkowego i autorskiego lektur w kolejnych klasach. Są jednak pojedyncze głosy krytyczne, negujące małe zróżnicowanie autorskie i gatunkowe oraz brak utworów popularnonaukowych. Według tej grupy ankietowanych powinno pojawić się więcej książek o aktualnej tematyce, napisanych w konwencji przygodowej.

30% ankietowanych nie podaje żadnych propozycji włączenia książek dla dzieci do spisu lektur. Pozostali podają szereg propozycji, uściślając jednocześnie przeznaczenie do poszczególnych poziomów klas (I, II, III). Wśród propozycji nauczycieli znajdują się zarówno opowiadania realistyczne, jak i baśnie, bajki, podania, legendy, zbiory wierszy. Jednym słowem - podane przez nauczycieli tytuły reprezentują wszystkie zaproponowane dotychczas przez twórców programu gatunki literackie. Nie ma wśród nich tylko prozy popularnonaukowej, której tak domagali się studenci.

Niektóre sugestie ankietowanych godne są, według mnie, skomentowania. Interesujące wydają się postulaty włączenie lektur, które zostały ze spisu skreślone. Dotyczą one *Mitów greckich* D. Hawthorne'a - dla klasy III oraz bajki L. Krzemienieckiej *Z przygód krasnala Hałabały* - dla klasy II. Część propozycji związanych jest z poszerzeniem kręgu książek znanych już autorów. Studenci chcą, aby drugoklasiści poznali cykl opowiadań J. Grabowskiego *Kochany zwie-*

rzyniec oraz baśń ludową M. Krüger *Królewna Śnieżka*. W przypadku pierwszej książki można uznać ją za kontynuację przygód Puca i Bursztyna (*Puc, Bursztyn i goście* - J. Grabowskiego). W sytuacji drugiej dzieci mogą dokonywać porównań istoty baśni ludowej (*Królewna Śnieżka*) i literackiej (*Karolcia*) na przykładzie twórczości jednego autora (M. Krüger). Nauczyciele pragną zapoznać uczniów klasy III z bogactwem i różnorodnością twórczości A. Lindgren nie tylko ze względu na walory wychowawcze, ale i na różnorodność form. Proponują więc włączenie do spisu lektur klasy III dwóch książek tej autorki: *Bracia Lwie Serce* oraz *Ronja córka rozbójnika*.

Są też studenci wyobrażający sobie spis lektur jako bardziej elastyczny, ruchomy. Tak więc np. trzecioklasiści powinni być zapoznawani ze zbiorami podań i legend, ale bardzo wybiórczo. Wybiórczość owa ma polegać na doborze utworów według klasyfikacji regionalnej. Zatem program powinien pomóc nauczycielowi podając szereg zbiorów, których selekcji dokonywałby nauczyciel.

Mocno akcentują badani konieczność doboru lektur w taki sposób, aby dominowały wśród nich współczesne opowiadania z życia dzieci. Proponują więc książki: M. Orłonia - *Zwariowane dzieciaki* oraz J.R. Charlewskiej - *Dziewczynka spoza szyby*.

7. Podsumowania. Wnioski. Postulaty

1. Młodzi nauczyciele deklarują znajomość większości lektur szkolnych klas I - III.
2. Najczęściej nie znali *Karolci* M. Krüger i *Ziarenek maku* J. Ratajczaka. Obie te pozycje znalazły się na 9 miejscu wśród 14 uszeregowanych lektur, według ich znajomości przez uczniów klas I - III⁵. Istnieje więc korelacja między wynikami badań nauczycieli i uczniów.
3. Nauczyciele bardzo często nie znają lektur klasy, w której jeszcze nie pracowali. Niepokojące jest zjawisko prawie równoczesnego z dziećmi poznawania lektur szkolnych przez młodych nauczycieli.
4. Każdego studenta placówki kształcenia nauczycieli należy rozliczać w ramach przedmiotu: Literatura dla dzieci ze znajomości lektur klas niższych.
5. Początkujący nauczyciele wykazują trudności z doбором właściwych lektur, do metody czytania: głośnego przez nauczyciela, pod kierunkiem nauczyciela, samodzielnego przez uczniów (w domu). Dotyczy to zwłaszcza klasy III.
6. Według M. Węglińskiej najbardziej znane są wśród uczniów pozycje takich autorów, jak:

klasa I - Januszewska, Grabowski, Konopnicka, Kownacka, Janczarski,

klasa II - Tuwim, Porazińska,

klasa III - Pisarski, Broniewska, Andersen, Gajdar¹⁶.

Wyniki badań nauczyciel wykazały, iż najczęściej opracowywali oni utwory:

– dla klasy I - trzech autorów identycznych, jakich najlepiej znają dzieci (Grabowski, Kownacka, Janczarski)

– dla klasy II - jednego autora identycznego, jak wykazało badanie uczniów (Tuwim)

– dla klasy III - dwóch autorów zgodnych z wyborami dzieci (Gajdar, Broniewska).

Wypływa stąd wniosek, iż wyniki badań są zbliżone. Najbardziej znane są uczniom takie lektury, które były opracowywane na lekcjach .

7. Spośród lektur opracowywanych przez nauczycieli najczęściej, ich bohaterów literackich znają uczniowie:

– *Plastusiowy pamiętnik* (klasa I) - 82,8 % uczniów,

– *Słoń Trąbalski* (kl. II) - 96,1 % uczniów,

– *Filip i jego załoga na kółkach* (klasa III) - 54,4 %¹⁷.

Wysunęłabym tu odmienny od Węglińskiej wniosek. Nie zainteresowanie postacią Janka, bohatera lektury dla klasy III było tu słabe, lecz rozumienie tej postaci przez uczniów, niewłaściwe wyeksponowanie jej na lekcji.

8. Wytypowane przez nauczycieli tytuły książek, jako ich ulubionych lektur klas I - III, znalazły się wśród najczęściej opracowywanych na lekcjach (w odniesieniu do klasy I i II).

Zatem stosunek nauczycieli do książki jest istotnym czynnikiem wykorzystania jej na lekcji.

9. Książka *Filip i jego załoga na kółkach* J. Broniewskiej cieszy się małym zainteresowaniem nauczycieli. Znalazła się jednak wśród najczęściej opracowywanych. Oznacza to, iż nauczyciele słusznie biorą pod uwagę różne czynniki w wyborze lekturze.

10. Inne czynniki (oprócz własnego zainteresowania książką) podawane były przez młodych nauczycieli jako argument wyboru książki ze spisu lektur do pracy dydaktyczno-wychowawczej na lekcjach.

Do czynników tych nauczyciele zaliczyli:

a) zainteresowania i możliwości odbiorcze uczniów,

b) tematyka,

c) możliwość otrzymania książki w bibliotece,

d) walory wychowawcze,

e) szata graficzna,

f) fabuła.

11. Ulubione lektury klas I - III wybrane przez nauczycieli zdobyły uznanie uczniów:

- *Plastusiowy pamiętnik* (klasa I) - pozycja 2 - silna akceptacja,
- *Dziecię elfów* (klasa II) - pozycja 3 - silna akceptacja,
- *Dzieci z Bullerbyn* (klasa III) - pozycja 6 - umiarkowana akceptacja¹⁸.

Z powyższego wynika, iż im starsze dziecko, tym mniejsza jest zbieżność intensywności uczuć w stosunku do lektury szkolnej nauczycieli i uczniów.

12. Odrzucane przez nauczycieli lektury klas niższych są przez uczniów:

- Na jagody* - silnie akceptowana,
- Kubuś Puchatek* - umiarkowanie akceptowana,
- Filip i jego załoga na kółkach* - silnie akceptowana,
- Ziarenka maku* - słabo akceptowana¹⁹.

Zgodność opinii uczniów i nauczycieli istnieje tylko w stosunku do zbioru wierszy J. Ratajczaka - lektury dla klasy III. Istnieje ścisły związek między znajomością lektur a ich akceptacją. Lektury: *Na jagody* oraz *Filip i jego załoga na kółkach* są bardzo dobrze znane uczniom, natomiast *Ziarenka maku* - słabo²⁰.

13. Należy szukać przyczyn braku akceptacji przez nauczycieli następujących lektur: *Na jagody*, *Filip i jego załoga na kółkach*, *Kubuś Puchatek*, *Ziarenka maku*.

14. Nauczyciele zaproponowali przeniesienie do klasy niższej lektur: *Kopciuszek*, *Jak Wojtek został strażakiem*, *Kukuryku na ręczniku*. Wyniki badań uczniów w tym zakresie^{21, 22} wykazały:

Tabela 3. Znajomość i akceptacja lektur szkolnych przez dzieci

Ocena utworu przez ucznia Tytuł utworu	Znajomość utworu		Akceptacja utworu	
	pozycja na skali	ocena	pozycja na skali	ocena
<i>Kopciuszek</i>	1	wysoka	1	silna
<i>Jak Wojtek...</i>	5	wysoka	5	umiarkowana
<i>Kukuryku...</i>	10	średnia	8	umiarkowana

Jedynie książka *Kopciuszek* może zainteresować dzieci młodsze i w związku z tym stanowić lekturę niższej klasy.

15. Nauczyciele zaproponowali przeniesienie do klasy starszej lektur: *Doktor Dolittle*, *Kubuś Puchatek*, *Awantura o Basię*. Wyniki badań w tym zakresie wykazały:

Tabela 4. Znajomość i akceptacja lektur szkolnych przez dzieci²³

Ocena przez uczniów	Znajomość utworu		Akceptacja utworu		
	Tytuł	pozycja na skali	ocena	pozycja na skali	ocena
	<i>Doktor Dolittle</i>	11	niska	9	umiarkowana
	<i>Kubuś Puchatek</i>	6	średnia	6	umiarkowana
	<i>Awantura o Basię</i>	8	średnia	7	umiarkowana

Należy zastanowić się nad przeniesieniem lektur do klas wyższych.

16. Ocena spisu lektur w zakresie:

- trafności doboru tytułów do poszczególnych poziomów klas,
- zróżnicowania tematycznego, gatunkowego i autorskiego wykazała, że studenci zasadniczo akceptują dobór lektur do poszczególnych poziomów klas według wyróżnionych kryteriów. Postulują też włączenie utworów popularnonaukowych. Badania uczniów wykazały natomiast, iż niewiele jest lektur szkolnych, które uczniowie lubią. Tylko połowa badanych wykazała pozytywną postawę wobec lektury²⁵. Świadczy to o:
  - słabej znajomości zainteresowań i potrzeb uczniów przez młodych nauczycieli,
  - bierności nauczycieli początkujących wobec programu,
  - słabej znajomości przez nauczycieli literatury dla dzieci i kryteriów jej oceny.

17. Możliwości włączenia innych utworów do spisu lektur nauczyciele widzą w:

- a) uwzględnieniu większości utworów o charakterze współczesnych opowiadań z życia dzieci,
- b) wykorzystaniu niektórych lektur wcześniej przez program odrzuconych,
- c) poszerzeniu wiedzy dzieci o twórczości wybranych, dotychczasowych autorów lektur, poprzez włączenie do spisu innych książek tych twórców,
- d) uwzględnieniu regionalnych walorów książek (zwłaszcza podań, legend).

18. Podczas wypowiedzi studentów nawet jednorazowo nie zostały wymienione dwie lektury. Są to książki przeznaczone dla klasy I: W. Bełza: *Kto ty jesteś?*

Polak mały! oraz W. Broniewski: *Dla dzieci*. Płyńcie stąd wniossek, iż chociaż nauczyciele znają te książki, żaden nigdy ich nie wykorzystuje. Należy dokładnie przyrzeć się przyczynom tego stanu rzeczy.

19. Wyniki badań zawarte w tym opracowaniu winny stać się inspiracją do dalszych, pogłębionych badań nad lekturami szkolnymi uczniów klas niższych. Kierunki niektórych badań zostały przeze mnie zasugerowane. Powinny one także stać się sygnałem do intensyfikacji kształcenia nauczycieli w zakresie teorii i metodyki literatury dla dzieci.

PRZYPISY

- ¹ Jasińska A.: Tekst literacki w systemie nauczania początkowego. *Życie Szkoły* 1988/3 s. 140
- ² Ibidem, s. 139-140
- ³ A. Jasińska za E. Starorypińską: Aspekty obcowania dziecka z literaturą. W: *Sztuka dla dzieci szkolnych. Teoria - recepcja - oddziaływanie*. Red. M. Tyszkowa. Warszawa - Poznań 1979 s. 171
- ⁴ Chrzastowska B.: Przekład wiedzy o literaturze na język dziecka. W: *Obszary spotkań dziecka i dorosłego w sztuce*. Red. M. Tyszkowa, B. Żurkowski. Warszawa 1989 s. 195
- ⁵ Ibidem, s. 195
- ⁶ W. Węglińska wyróżnia wymagania programu nauczania w zakresie liczby lektur w klasach I - III według metody czytania: głośnego czytania utworu przez nauczyciela, czytania pod kierunkiem, samodzielnej lektury dzieci (w domu). W: Węglińska M.: *Znajomość lektury szkolnej wśród uczniów klas I - III*. *Życie Szkoły*. 1986/5 s. 271
- ⁷ Lenartowska K., Świętek W.: *Lektura w klasach I - III*. Warszawa 1987 s. 137
- ⁸ Pozostałe tytuły zaprezentowane zostały w tabeli 1
- ⁹ Ibidem, s. 162
- ¹⁰ Op.cit., s. 150
- ¹¹ Formy: czytanie nauczyciela, czytanie pod kierunkiem, czytanie samodzielne
- ¹² Kryterium ilości egzemplarzy lektury posiadanej przez bibliotekę może być tylko jednym z wielu (lecz nie podstawowym) kryteriów klasyfikacji
- ¹³ Lenartowska K., Świętek W.: *Lektura ...*, s. 29-30
- ¹⁴ Ibidem, s. 140
- ¹⁵ Zestawienie tabelaryczne w tym zakresie znajduje się w opracowaniu M. Węglińskiej: *Znajomość lektury ...*, s. 272-273
- ¹⁶ Ibidem, s. 271
- ¹⁷ Ibidem, s. 274
- ¹⁸ Wyniki uzyskane w badaniach M. Węglińskiej. *Lektury szkolne w opinii uczniów*. *Życie Szkoły* 1986/6, s. 330-331
- ¹⁹ Ibidem
- ²⁰ Porównaj z wynikami badań M. Węglińskiej w zakresie znajomości lektur; W: Węglińska M.: *Znajomość lektury ...*, s. 272 - 273
- ²¹ Ibidem
- ²² Węglińska M.: *Lektury szkolne w opinii ...*, s. 330-331

²³ Ibidem

²⁴ Ocenę wyznaczyłam dzieląc liczbę lektur w danej klasie na 3 grupy; w każdej grupie znajduje się identyczna ilość pozycji

²⁵ Węglińska M.: Lektury szkolne w opinii ..., s. 335

SUMMARY

The article "The school reading list for forms I - III in teachers' opinions" makes an attempt at confronting results of the research carried out by the author with those of the research regarding how familiar the junior pupils are with books from the school reading list, and the children's opinions on the books appointed by the teaching programme for forms I - III, and those suggested to both teachers and pupils as optional - from the list of 15 books meant for the successive forms.

The author assumed that a junior pupil should be given definite conditions of gaining literary experiences so that in future he would be a conscious recipient of various literary works. School plays an important role in literary education and to a high degree decides whether books not appointed by the school programme bring the child profit and create desirable reading attitudes, so it seemed essential to carry out sounding investigations among teachers. Those investigations made it possible to determine the teachers' declarative knowledge of the reading list, the favourite books, the teachers' criteria of classification of the books from the school reading list for the three forms and the factors conditioning the choice of the books.

The paper is summed up with a number of conclusions and postulates.